

Székelyföldi tanulmányúton a kistérségi fejlesztők társaságában

Baksa Sára

A Kistérségi Fejlesztők Országos Szövetsége szakmai tanulmányutat szervezett Székelyföldre 2004. május 10-14. között, a SAPARD program romániai eredményeinek és tapasztalatainak megismerésére. A tanulmányúton régiókat önkormányzatok polgármesterei, kistérségi menedzserek és a Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztályának munkatársai képviselték.

Csíkszeredán Hargita megye elnöke, Zsombori Vilmos köszöntette a tanulmányút résztvevőit. A Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának vezetője, Bíró A. Zoltán az 5 éve éppen magyar segítséggel megindult kistérségi szerveződésekről és már harmadik éve folyó vidékfejlesztési képzésről tartott tájékoztatót. A SAPARD iroda vezetője, Dadanics Mária a program mezőgazdasági, kollégája pedig annak infrastruktúra fejlesztési prioritásairól, intézkedéseiről tartott beszámolót.

A nagyobb részben Hargita megyét lefedő kistérségi társulások jelenlévő képviselői elmondták, hogy Romániában modell jellegű a tevékenységük. Kiemelték az információk hasznosításában betöltött szerepük fontosságát, mellyel az általuk képviselt térségek fejlesztése érdekében sokat tudnak segíteni.

Az egy napos találkozót és ismerkedést követően egy-egy kistérség képviselője kíséretében nyílt alkalma a résztvevőknek Székelyföld gyönyörű vidékeit, többek között a Kászoni tájegység, a Csíki- és Gyergyói-medence székely hagyományokat őrző apró településeit és tájait megismerni.

Osgyáni Gábor

A tanulmányút kapcsán a látogatóknak lehetősége volt a vidékfejlesztés eredményeinek személyes tapasztalatok útján való megismerésére, de nagy segítségükre volt ebben Vincze Mária erdélyi helyzetelemzése¹⁰ is, melyből a Székelyföld vidékfejlesztési helyzetére vonatkozóan a következőket tudtuk meg:

A kelet-közép-európai országok közül előreláthatólag a második körben az Európai Unióhoz csatlakozó Románia térségeiben elsők között a Székelyföldön körvonalazódtak vidékfejlesztési kezdeményezések. A Székelyföld lakosságának több mint a fele él vidéken. Itt különösen fontos a lakosság életminőségének javítása, a természeti-, környezeti értékek megőrzése, a tájfenntartás és a fenntartható fejlődés megteremtése. A fejlődés fő meghatározó tényezői a humán erőforrás minőségében, a rendelkezésre álló tudásban és annak alkalmazhatóságában rejlenek. Fontos az új kihívásoknak megfelelő információáramlásba bekapcsolódni, és a megszerzett ismeretek adaptálni.

A rendszer kialakításának egyik első lépéseként került sor 1999-ben az első Nemzeti mezőgazdasági és vidékfejlesztési terv kidolgozására, amit az Európai Bizottság a SAPARD-programot megalapozó dokumentumként elfogadott. Egyes elképzelések szerint felvetődött, hogy az EU modelljét kell alkalmazni a román mezőgazdaság- és vidékfejlesztésre. Az EU vidékfejlesztési filozófiája azonban nem emelhető át romániai, azon belül székelyföldi viszonyokba. Sem a földrajzi, természeti, sem a társadalmi, kül- és belföldi gazdasági tényezők nem teszik lehetővé a nyugaton bevált irányelvek és módszerek alkalmazását.

¹⁰ Vincze Mária: Vidéki helyzetelemzés, Csíkszereda, 2002.

Csíkrákos a Hargita felől (fotó: G.Fekete Éva)

A megnövekedett termékmennyiség értékesítése nehézségekbe ütközik, a jövedelemszint alacsony, a szolgáltatásokra a Székelyföld vidéki térségeiben nincs fizetőképes kereslet. A szükségszerűen kialakítandó vidékfejlesztési program első lépése a célcsoportként szereplő területek meghatározása.

A vidéki térség fogalmát a fejlett országok (OECD), az Európai Unió és a csatlakozott és a csatlakozni kívánó országok egységes definícióként kezelik. Egy térség ilyen módon való besorolását a rajta élő népesség lakhely szerinti százalékos megoszlása dönti el. Ez alapján megkülönböztetünk *többségében (alapvetően) vidéki régiót (predominantly or mainly rural regions)*, ahol a lakosság több mint 50%-a községekben, falvakban él. Továbbá *meghatározóan (alapvetően) vidéki régiót (significantly or relatively rural regions)*, ahol a lakosság 15-50% arányban él falun. *Többségében (alapvetően) városi régió (predominantly or mainly urban regions)* az, ahol a lakosság kevesebb mint 15%-a él falusi közösségekben.

A *vidéki település* fogalma már nem ilyen egységes. A kategóriával szemben támasztott kritériumok országcsoportonként és országonként változnak. Az OECD a 150 fő/km² népsűrűség alatti településeket tekinti vidéki településnek. Az EU 100 fő/km² értéknél húzza meg a határt. Magyarországon a 10 ezer főnél kevesebb lakónépességgel rendelkező településeket tekintjük vidéki településnek.

Romániában valamennyi település státuszát a 2/1968-as önkormányzati és területi szervezési törvény szabályozza, amely az önálló önkormányzatokkal rendelkező községeket tekinti vidéki településnek, illetve ezek összességét vidéki térségnek. Így szerepel a vidék meghatározása a *Románia Országos Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Terve* (a SAPARD-terv) keretében is. Ezt a területet 2688 község (12 751 falu) alkotja, amelyek önálló önkormányzattal rendelkeznek. Nem tartozik ide 343 falu, amelyek városi önkormányzatokhoz tartoznak. Az OECD által felállított kategóriák szerint Románia területének 99,04%-a vidéki jellegű és a népesség 90,6%-a

él vidéki térségekben. Romániában a népesség átlagos értéke 94,8 fő/km², csupán 3 megyében (Iasi, Ilfov, Prahova) és a fővárosban haladja meg a 150 fő/km² értéket.

A vidék fogalma a népsűrűsége és a lakónépesség megoszlásán túl nagymértékben függ a centrum-periféria viszonytól is, hiszen a vidékfejlesztés lényegében perifériafejlesztés. Az EU-ban ezt a demográfiai változással és különböző társadalmi, gazdasági mutatókkal mérik. Romániában a vidékmeghatározás legnagyobb hiánya, hogy az EU vidékmeghatározásával ellentétben nem veszi figyelembe a centrum-periféria viszonyt.

Az EU-országok és Románia vidékfejlesztési adottságai jelentősen eltérnek egymástól. A teljesség igénye nélkül néhány szempontot összevetve érzékelhetővé válik, mekkora különbség van az EU-országok és Románia, azon belül a Székelyföld vidékfejlesztési lehetőségei között. Míg az Unióban a lakosság 9,7%-a él alapvetően vidéki térségekben, addig ez az érték Romániában 47%. Az EU foglalkoztatottainak 4,7%-a dolgozik a mezőgazdaságban, míg Romániában az aktív korú lakosság 40%-a foglalkozik mezőgazdasággal. Az Unióban a falun élő lakosság csak kis hányada foglalkozik mezőgazdasággal, Romániában a falun élő aktív lakosság 70%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A nagy arányú vidéki lakosságot foglalkoztató mezőgazdaság fejlettségi színvonala azonban elmarad az EU gazdaságaitól. Az Unióra jellemző átlagos birtoknagyság 18,4 ha, Romániában ez mindössze 2,3 ha. Ehhez társul még az alacsony ingadozó termelési szint, a gyenge technikai szint, az alacsony támogatottság és a kiszámíthatatlan gazdasági környezet. Előnyként jelenhet meg a fejlesztés szempontjából a román vidéki térségekben – így a Székelyföldön is – a hagyományos extenzív termelés és a viszonylagos környezetkímélő gazdálkodás, amely már az erdőgazdálkodásról napjainkban egyre kevésbé mondható el.

A mezőgazdaság jellemzésén túl a vidéki állapotokat összehasonlítva, abszolút ellentétes viszonyokat kapunk. A romániai, azon belül a székelyföldi infrastruktúra fejletlensége, a viszonylag instabil gazdasági, demográfiai, társadalmi helyzet, a kevés vidéki vállalkozás és az alacsony színvonalú társadalmi szolgáltatások ellentétesek az EU-ra jellemző képpel. A romániai vidéki területek alacsony szakképzettségű helyi humán erőforrás-potenciállal rendelkeznek. A fokozatosan teret nyerő szaktanácsadó programok egyenlőre kevés embert érintenek és főleg a mezőgazdasági termelési technikák ismertetésére korlátozódnak.

Az Európai Unió elsősorban az együttműködésen alapuló programokat támogatja intézkedéseivel. A pályázatok elnyerését nehezíti, hogy a partnerkapcsolatok formálisak, az együttműködéssel szembeni bizalmatlanság nagyfokú. Kialakulatlanok a szervezetek formái, jellemző az individualizmus. A fejlesztéshez elengedhetetlen innovatív hozzáállás helyett a központi intézkedésekre való várakozás a jellemző. A vidékfejlesztési programok pénzügyi támogatása Romániában nagyságrendekkel alatta marad az EU-országokra jellemző támogatásoknak. Még az Unióra az alulról jövő közösségi kezdeményezés a jellemző, a projektjavaslatokat a későbbi projektgazdák nyújtják be a pályázatok részére, addig Romániára a központilag meghirdetett, egységes pályázatok a jellemzők, amelyekről viszonylag kevés falusi ember szerez tudomást, így a pályázók köre is leszűkül. Az integrált fejlesztés helyett az egyedi projektek a jellemzőek. A vidékfejlesztés jelenlegi résztvevői a minisztériumok, SAPARD-ügynökségek, helyi vállalkozók, helyi önkormányzatok.

A romániai vidékfejlesztés főbb célkitűzései az extenzív mezőgazdasági termelés megreformálása, a termelés fokozása, a kisipar fejlesztése. Középtávú célként a mezőgazdasági termelőegységek erősítése, a vidéki infrastruktúra fejlesztése jelenik meg. Nyilvánvaló, hogy a vidéki térségek nagy része nem képes önerőből talpra állni.

A stratégia hosszú távon az önellátó gazdaságok arányának csökkentésére, a képzettségi szint emelésére, a helyi lakosok közügyek iránti érdeklődésének fokozására, munkahelyek